

KNJIŽEVNOST**Trevor Shaw, Alenka Čuk:****Slovenski kras in jame v preteklosti**

Ljubljana 2015: Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU, Založba ZRC, 464 strani, ISBN 978-961-254-741-7

V Sloveniji dobra tretjina površja (42 %) pripada krasu, zato so posebnosti tega območja na in pod površjem prepoznavna lastnost naše domovine. Na kraškem ozemlju zaradi razpokanosti in kemičnega raztapljanja kamnin prihaja do navpičnega pretakanje vode skozi kamninske sklade, kar povzroči nastajanje značilnih površinskih in podzemeljskih kraških oblik (na primer kraške jame, vrtače, brezna, naravni mostovi). Prav slednje so bile in so še danes območja obiskovanja ter navduševanja številnih turistov in predmet preučevanja različnih strok.

Posebnosti in zanimivosti kraškega ozemlja je v preteklosti zanimalo številne ljubitelje narave. Nekateri so se tega lotili z vso raziskovalno vnemo (na primer preučevanje Cerknškega jezera Janeza Vajkarda Valvasorja v 17. ter in Franca Antona Steinberga v 18. stoletju), zato se v Sloveniji lahko pohvalimo z najdaljšo tradicijo znanstvenega preučevanja krasa. Zelo zgodaj se je razvil tudi tako imenovani jamski turizem, saj so na primer prvi turisti v jami Vilenica dokumentirani že v 17. stoletju.

Prav lepote krasa in njegovo raziskovanje je osrednji motiv knjige z naslovom »Slovenski kras in jame v preteklosti«, ki je izšla v drugi polovici leta 2015. Avtorja sta zunanji sodelavec Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU Trevor Shaw in zgodovinarica Alenka Čuk. Delo je izšlo v slovenskem in angleškem jeziku, založila pa ga je Založba ZRC.

Knjiga osrednjo vlogo namenja ljudem in njihovemu delu, povezanim zlasti s kraškimi jamami. V delu je predstavljeno raziskovanje in obiskovanje jam, reševanje izzivov z dostopnostjo, tehnično ureditvijo in izkušnjami, ki so bile popisane ob odkrivanju kraških naravnih znamenitosti. Kot je zapisano v predgovoru, je pričujoče delo poročilo preteklosti in družbenozgodovinski oris območja slovenskega krasa. Knjiga ne zajema celotnega kraškega območja Slovenije. Predstavlja zanimivosti Krasa in podzemnega toka reke Reke ter dela območja kraške Ljubljani med Pivko in Cerknškim jezerom v obdobju od 16. do začetka 20. stoletja.

Knjiga je slikovno zelo bogata in temu je prilagojen tudi podolgovat format. Njena tematska razdelitev se začne s predgovorom, sledi pet glavnih in po obsegu zelo raznolikih poglavij, ki so razdeljena na številna krajša (pod)poglavja, vsebina pa se zaključí s seznamom virov in literature, stvarnim in imenskimi kazalom ter zahvalami.

Bralec se že v uvodnem poglavju seznanil s pojmom kras in Kras. Kartografsko gradivo je predstavljeno kot odličen vir preučevanje obravnavanega območja ter za ugotavljanje resničnosti ljudskih pripovedi. Med izstopajočimi je prav gotovo potovanje Argonavtov preko (oziroma pod!) slovenskega ozemlja. Pred očmi bralca se odvija zgodovina prvih znanih turističnih potovanj po slovenskem krasu, saj so prikazani in prevedeni zapisi knjig obiskovalcev jam ter izseki njihovih popotnih dnevnikov. Poleg slabe prometne dostopnosti do kraških naravnih znamenitosti ter možnih težav med potjo, se bralec seznanil tudi s povsem vsakdanjimi zanimivostmi in potrebami, kot so možnosti prenočitve in obdobja. (Pod)poglavja so namenjena tudi najbolj znani prebivalci Postojnske jame, ki jo podomačeno imenujemo človeška ribica (*Proteus anguinus*), problematiki odtujevanja kapnikov ter predstavitvi turističnih spominkov in podob.

V drugem poglavju se avtorja posvetita Cerkniškemu jezeru in Rakovem Škocjanu. Slikovito in podrobno so popisana vsa prva poznana dela, ki opisujejo posebnosti Cerkniškega jezera, vzroke za njegovo prepoznavnost ter objavljena dela, ki govorijo o vzrokih in načinu jezerskega delovanja. V nadaljevanju se v (pod)poglavjih seznanimo s prvimi upodobitvami in posameznimi zanimivostmi Rakovega Škocjana, poplavljanjem kraških polj ter pomenu dela inženirja Viljema Puticka.

Tretje poglavje je večji del namenjeno Postojnski jami, na kratko pa so obravnavane tudi druge jame postojnskega jamskega sistema. Podan je pregled raziskovanj in merjenj Postojnske jame, kronologija njenega opremljanja in obiskovanja, razvoj posamičnega in skupinskega turizma ter njena predstavitev v takrat izdanih delih. Pozornost je posvečena tudi zanimivim podrobnostim, kot so opisi delovanja jamskih vodičev, razvoj razsvetljave v jami, postopna gradnja železnice za prevoz obiskovalcev, plesne in glasbene prireditve ter slikovne in fotografske upodobitve delov jame. V zadnjem (pod)poglavju je opisano delo in pomen dolgoletnega direktorja Postojnske jame Ivana Andreja Perka.

V četrtem poglavju je predstavljena zgodovina raziskovanja Škocjanskih jam in Vilenice. Na Škocjanske jame in ponikanje reke Reke so opozorili že zelo viri iz 18. stoletja. Zlasti ob koncu tega stoletja se s številnimi raziskovanji širi sloves o njihovi dostopnosti in naravni lepoti. Vilenica je zaradi bližine Trsta in lege ob stari povezovalni cesti Dunaj–Trst postala širše znana že v prvi polovici 17. stoletja, pred turističnim odprtjem Postojnske jame v začetku 19. stoletja pa je bila »najlepša« jama na obravnavanem območju.

V zadnjem, petem poglavju avtorja predstavljata še Planinsko jamo, jamo pod Predjamskim gradom, Sveto jamo, Križno jamo in Dimnice.

Knjiga je tudi odličen vir za strokovno literaturo s področja zgodovine spoznavanja in preučevanja krasa. V delu pogrešamo navajanje citatov med besedilom, kar bi pojasnilo nekatere »dokončne« trditve (na primer prva omemba tiskane oblike besede »*Karst*«). Ponekod se pojavljajo trditve, ki v zapisani obliki niso povsem točne (na primer prva označba cest na zemljevidih naj bi bila okoli leta 1720). Kljub pogostemu sklicevanju na starejše kartografsko gradivo, ki knjigi daje dodano vrednost, pa med viri ni navedenih podatkov o predstavljenih zemljevidih. Izjema je Homannov zemljevid Kranjske iz začetka 18. stoletja.

Knjiga je plod dolgoletnega angleško-slovenskega sodelovanja na področju zgodovine krasoslovja in speleologije, v kateri so objavljena številna opažanja in vtisi ter fotografije in ilustracije krajev iz obravnavanega obdobja. Rezultat je pregledna in jedrnata monografija. Njene odlike so slikovno bogate upodobitve krajev in ljudi, ki so zaslužni za prepoznavnost ter raziskave obravnavanega območja in tematike, občutek za številne pomembne zgodovinske trenutke, ki so usodno vplivali na obravnavane znamenitosti ter tematsko celovit prikaz naravnih lepot in zgodovine dogajanja povezanega z njimi. Vsebina bralca občasno tako navduši, da si živo predstavlja pretekle dogodke in bi si jih želel tudi sam doživeti s prvim ali ponovnim obiskom posamezne znamenitosti. Naj se to zgodi čim pogosteje!

Primož Gašperič